

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง ภาษาสันสกฤต
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง วินิจไวยากรณ์ไทย
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง คำยืมภาษาบาลีสันสกฤต (๓)
 รายวิชา ภาษาไทย รหัสวิชา ท๒๒๑๐๒ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ภาษาสันสกฤต

ภาษาไทยมีภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาปะปนอยู่มากมายจนกลายเป็นภาษาหลักของภาษาไทย ไทยรับภาษาบาลีเข้ามาทางพระพุทธศาสนา และภาษาสันสกฤตเข้ามาทางศาสนาพราหมณ์

ภาษาสันสกฤตอยู่ในตระกูลภาษาที่มีวิภัตปัจจัย คือเป็นภาษาที่มีคำเดิมเป็นคำธาตุ เมื่อจะใช้คำใดจะต้องนำธาตุไปประกอบกับปัจจัยและวิภัตติ เพื่อเป็นเครื่องหมายบอกพจน์ ลिंगค์ บุรุษ กาล มาลา วาจก โครงสร้างของภาษาประกอบด้วย ระบบเสียง หน่วยคำ และระบบโครงสร้างของประโยค ภาษาสันสกฤตมีหน่วยเสียง ๒ ประเภท เหมือนภาษาบาลี คือ หน่วยเสียงสระและหน่วยเสียงพยัญชนะ ดังนี้

- ๑) หน่วยเสียงสระ หน่วยเสียงภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลี ๘ หน่วยเสียง ได้แก่ อะ ออ อี อี อู อู เอ โอ และต่างจากภาษาบาลีอีก ๖ หน่วยเสียง ได้แก่ ไอ เอา ฤ ฦ ฦ ฦ รวมเป็น ๑๔ หน่วยเสียง
- ๒) หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะภาษาบาลีมี ๓๓ หน่วยเสียง ภาษาสันสกฤตมี ๓๕ หน่วยเสียง เพิ่มหน่วยเสียง ศ ช ซึ่งหน่วยเสียงพยัญชนะทั้งสองภาษานี้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ พยัญชนะวรรค และพยัญชนะเศขวรรค

วิธีสังเกตคำภาษาสันสกฤต

๑) พยัญชนะสันสกฤต มี ๓๕ ตัว คือ พยัญชนะบาลี ๓๓ ตัว + ๒ ตัว คือ ศ, ช ฉะนั้นจึงสังเกตจากตัว ศ, ช มักจะเป็นภาษาสันสกฤต เช่น กษัตริย์ ศึกษา เกษียร พฤกษ์ ศีรษะ เป็นต้น ยกเว้นคำไทยบางคำที่ใช้เขียนด้วยพยัญชนะทั้ง ๒ ตัวนี้ เช่น สอก สึก สอ เส้า สก ดาษ กระดาษ ฝรั่งเศส ฝีดาษ ฯลฯ

๒) ไม่มีหลักการสะกด (ตัวสะกดตัวตาม) แน่นนอน ภาษาสันสกฤต ตัวสะกดตัวตามจะอยู่ข้ามวรรคกันได้ ไม่กำหนดตายตัว เช่น อัปสร เกษตร ปรัชญา อักษร เป็นต้น

๓) สังเกตจากสระ สระในภาษาบาลี มี ๘ ตัว คือ อะ ออ อี อี อู อู เอ โอ ส่วนสันสกฤต คือ สระภาษาบาลี ๘ ตัว + เพิ่มอีก ๖ ตัว คือ สระ ฤ ฦ ฦ ฦ ไอ เอา ถ้ามีสระเหล่านี้ อยู่จะเป็นภาษาสันสกฤต เช่น ตถุณมัย ไอศวรรย์ เสาร์ ไพรษณีย์ ฤษี คฤหาสน์ เป็นต้น

๔) สังเกตจากพยัญชนะควบกล้ำ ภาษาสันสกฤตมักจะมีคำควบกล้ำข้างท้าย เช่น จักร อัคร บุตร สตรี ศาสตร อาทิตย จันทร เป็นต้น

๕) สังเกตจากคำที่มีคำว่า “เคราะห์” มักจะเป็นภาษาสันสกฤต เช่น เคราะห์ พิเคราะห์ สังเคราะห์ อนุเคราะห์ เป็นต้น

๖) สังเกตจากคำที่มี “ท” อยู่ เช่น จูทา กรีทา ครุท มณเฑียร จันฑาล เป็นต้น

๗) สังเกตจากคำที่มี “รร” อยู่ เช่น สรรค์ ธรรม์ วรรณ บรรพต ภรรยา บรรณารักษ์ มรรยาท กรรม ทรรคนะ สรรพ เป็นต้น

ตัวอย่างภาษาสันสกฤต

คำ	ความหมาย
อุปถัมภ์	การค้ำจุน การค้ำชู การสนับสนุน การเลี้ยงดู
ลัทธิ	คติความเชื่อถือความคิดเห็น และหลักการที่มีผู้นิยมนับถือและปฏิบัติตามสืบเนื่องกันมา
วิกฤติ	อยู่ในขั้นล่อแหลมต่ออันตราย
ฤกษ์	คราวหรือเวลาที่กำหนดหรือคาดว่าจะให้ผล
จลาจล	ความปั่นป่วนวุ่นวายไม่มีระเบียบ

ตารางเปรียบเทียบภาษาบาลี - สันสกฤต

ข้อ	ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต
๑	สระมี ๘ ตัว คือ อะ อา อิ อี อุ อู เอ โอ	สระมี ๑๔ ตัว เพิ่มจากบาลี ๖ ตัว คือ ฤ ฦ ฤ ฤ ใ อเ (คำที่มีสระ ๖ ตัวนี้จะเป็นบาลีไม่ได้เด็ดขาด)
๒	มีพยัญชนะ ๓๓ ตัว (พยัญชนะวรรค)	มีพยัญชนะ ๓๕ ตัว เพิ่มจากบาลี ๒ ตัว คือ ศ, ษ (คำที่มี ศ หรือ ษ เป็นสันสกฤต) *ยกเว้น สอก คีค เคิก โศก เศร้า เป็นภาษาไทยแท้
๓	มีตัวสะกดและตัวตามแน่นอน เช่น กัญญา จักขุ ทักขิณะ ปุจฉา อัณณพ คัมภีร์	มีตัวสะกดและตัวตามไม่แน่นอน เช่น กันยา จักขุ ทักขิณ ปุจฉาวิทฺยุ อธิยาศัย
๔	นิยมใช้ ฬ เช่น กีฬา จูฬา ครุฬ (จำว่า กีฬา-บาลี)	นิยมใช้ ฑ เช่น กรีทา จูทา ครุฑ (จำว่า กรีทา-สันสกฤต)

ข้อ	ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต
๕	ไม่นิยมควบกล้ำและอักษรนำ เช่น ปฐุม มัจฉา สามี มิตร ฐาน ปทุมถาวร เปม กิริยา	นิยมควบกล้ำและอักษรนำ เช่น ประถม มัตสยา สวามี มิตร สถาน ประทุม สถาวร เปรม กิริยา
๖	นิยมใช้ “ริ” เช่น ภริยา จริยา อัจฉริยะ	นิยมใช้ รร (รหัน) เช่น ภรรยา จรรยา อัศจรรย์ เนื่องจากแผลงมาจาก ร (ร เระพะ) เช่น วรณ = วรรณ, ธรรม = ธรรม *ยกเว้น บรร เป็นคำเขมร
๗	นิยมใช้ ณ นำหน้าวรรณ ฐะ เช่น มณฑล ภันท์ หรือ ณ นำหน้าห เช่น กัณหา ตัณหา	นิยมใช้ “เคราะห์” เช่น วิเคราะห์ สังเคราะห์ อนุเคราะห์

เรื่องน่ารู้

๑) ถ้าพยัญชนะ “ส” นำหน้า วรรณ ตะ คำนั้นจะมาจากภาษาสันสกฤต เช่น สถาพร สถาน
สถิต เป็นต้น

๒) พยัญชนะเศขวรรคในภาษาบาลีที่ใช้เป็นตัวสะกดได้ มี ๕ ตัว คือ ย ล ว ส พ เช่น
อัยยิกา คุษห มัลลิกา กัลยาณ ชิวหา อาสาฬห ภัस्ता มัสสุ เป็นต้น

๓) พยัญชนะเศขวรรคในภาษาสันสกฤตคล้ายภาษาบาลี แต่มีตัวสะกดเพิ่ม อีก ๒ ตัว คือ
ศ ษ เช่น ราชภฏ ฤษฏี พฤศจิกายน เป็นต้น

๔) ถ้าคำใดมีตัวอักษรซ้ำกัน เป็นคำภาษาบาลีแน่นอน เช่น ปัญญา อัคคี นิพพาน เมตตา
บัลลังก์ ฯลฯ